

## РЕЦЕНЗИЯ

*от проф. д. изк. Свилен Стефанов за дисертационния труд на кандидата за образователната и научна степен „доктор” Боряна Борисова Вълчанова.*

Боряна Вълчанова представя дисертационен труд на тема „Влиянието на европейския модернизъм върху българската архитектура в периода между двете световни войни” за защита на образователната и научна степен „доктор”. Тя е редовен докторант в катедра „Изкуствознание” на НХА с научен ръководител проф. д-р Красимира Коева.

Дисертацията е разделена на увод, три основни глави (с множество подчасти) и заключение и е развита в обем от 197 страници, следвани от 10 страници библиография, която съдържа 190 заглавия (122 на кирилица, 68 на латиница и 5 източника от интернет). Приложението от 135 страници съдържа богат снимков материал, кореспондиращ със съдържанието на труда. Дисертацията е обсъдена и допусната до защита на заседание на катедра „Изкуствознание“. Докторантът е направил пет публикации по темата на дисертационния си труд.

Със сигурност може да се каже, че развитието на българската архитектура в периода между двете световни войни заслужава да бъде фактологично проследено и научно интерпретирано – в този смисъл темата на труда е подчертано дисертабилна. По принцип процесите на разнопосочни влияния от европейския модернизъм върху българското изкуство (в случая архитектура) са винаги актуална тема, криеща в себе си възможности за изненадващи интерпретации. Защото и от този научен текст е видно, че работещите в България архитекти познават изключително добре

световните тенденции, като в същото време преднамерено и концептуално поддържат редица визуални традиции, които в нашия регион се оказват изключително трайни и витални.

Докторантът и неговия научен ръководител са построили дисертацията като многопластово изследване, в което още в увода са изяснени причините за избор на тема и са уточнени хронологическите параметри (от около 1920 г. до 1944 г.). Изтъкнато, е че архитектурата в България започва своята история изключително под европейски влияния, дори само по причина, че до 1943 г. в страната липсва училище по архитектура и дотогава нашите студенти са тясно свързани с творческите умонастроения в градове като Берлин, Мюнхен, Дрезден, Париж, Рим и др.

Докторантът приема, че в указания период българската архитектура може да се определи като подчертано модерна и дори свързана с авангардни школи като германската „Баухаус“, нещо, което традиционно е недооценявано като значение в досега съществуващата книжнина по темата. Така целите на настоящия труд са насочени към обогатяване на знанието за модернизма в нашата архитектура и оттам с изясняването на водещите линии на развитие в европейски план. Това предпоставя наличието на множество подраздели в дисертацията, посветени на водещите школи и имена, характерни за първата половина на XX век – Валтер Гропиус, Ханес Майер, Льо Корбюзие, Мис ван дер Рое и др.

В тази логическа връзка вниманието в дисертацията е насочено към онези представителни сгради у нас, които в най-висока степен следват идеите на ортодоксалния модернизъм, като са фокусирани и имената на творците, които са дали най-сериозен принос в тази област. Дисертацията си поставя амбициозната цел да запълни празнината от недостатъчното внимание, което се обръща от страна на изследователите към проблемите на модернизма в архитектурата – тъй като е видно, че съществуващото архитектурно наследство недвусмислено приканва към подобно проучване.

Така този труд трябва да очертае основната структура на един първи съсредоточен анализ, посветен на историята на модернизма в българската архитектура. Докторантът Боряна Вълчанова трябва да бъде поздравена за това амбициозно намерение.

Докторантът коректно излага своята изследователска методология и пределно ясно изтъква, че ползва няколко метода на изследване – предимно историографски, социологически и сравнителен. Въпреки, че частично са използвани и други методи, тези са повече от удачни за провеждането на настоящото изследване, доколкото гарантират изграждане на логична историческа перспектива и извеждане на основните движещи личности – т. е., провеждането на едновременно историографски и сравнителен метод на анализ. Добро впечатление прави и добросъвестното изясняване на специфичната терминология в текста.

Първата глава е наречена „Предвестници на модернизма в Европа” и проследява основните архитектурни възгледи от края на XIX век, свързани с тенденции като „ар нуво“ (или „сецесион“), движението „Изкуства и занаяти“, и „Групата на двадесетте“ в Брюксел. Разгледано е и влиянието и ролята на сецесиона в българската архитектура, както и ролята на Дружество „Съвременно изкуство“, като основен модернизиращ изкуството в страната фактор. Следващата подглава изяснява спецификите на европейската архитектура през първите десетилетия на XX век – експресионизъм, тухлен експресионизъм, връзката между живопис и архитектура, ролята на група „Де Стил“ в Холандия.

Втората глава разглежда проблемите и развитието на т. нар. ортодоксален модернизъм. Тук, с очевидно висока степен на професионално познаване, докторантът запознава читателя с ролята на ръководената от Валтер Гропиус архитектурна школа в „Баухаус“, както и с пространствените и архитектурни възгледи на Мис ван дер Рое и „бетонната догматика“ на Льо Корбюзие.

Третата глава има същностно значение в композиционната схема на настоящата дисертация, тъй като в нея фокусът пада върху модерното движение в българската архитектура от междувоенния период. Тук изследването първоначално се развива в две посоки: състоянието на архитектурата след Първата световна война и възгледите за модернизма в българския архитектурен печат. Следват подглави, посветени на проектирането и строежа на обществени сгради – болнични сгради, административни сгради, санаториуми и почивни станции. Няма да преразказвам съдържанието им, само ще отбележа, че е очертана една цялостна картина на случилото се в българската архитектура между двете световни войни.

Проучването на жилищното строителство е диференцирано на еднофамилни жилищни сгради и жилищни кооперации. Проследено е свързаното с принципите на модернизма изчистване на сградите от излишни детайли и орнаменти. Новият тип фасадни решения стават възможни благодарение на монолитния стоманобетонен скелет с неносещи тухлени преградни стени. Акцентирано е върху работата на архитекти като Радослав Радославов, Константин Джангозов, Теодор Горанов, Васко Василев и др.

Петата подглава на трета глава е посветена на приноса на жените архитекти в периода между двете световни войни. Това е тема, която е особено интересна поради ниската степен, в която е познато творчеството на жените в българската култура като цяло. Съвсем логично, в дисертацията най-често става дума за архитектурното творчество на Виктория Ангелова, което в своите най-добри образци е недвусмислено свързано с принципите на европейския модернизъм. Но е изключително ценно докосването до историята на училата в „Баухаус“ Мара Учкунова или работата на прочутата австрийка Маргарете Шюте-Лихотски в София в средата на 40-те години на XX век.

Приносът на настоящия дисертационен труд е най-значим по отношение на тази, вече спомената, трета глава. Защото проблемът за модернизма в българската архитектура досега не е цялостно проучван, липсва подобен корпус в съвременната ни изкуствоведска литература. Смислено звучи заключението на дисертацията на Боряна Вълчанова, особено с финалното обобщение, че разглежданият период е един от най-значимите за развитието на българската архитектура. И наистина, в столицата и големите градове присъстват впечатляващи образци на модернизма в архитектурата. Съвсем вярно е и заключението, че в българския модернизъм намират място много от заварените ортодоксални „правила“. Боряна Вълчанова пише: „Същевременно е очевидно, че те (европейските образци, б. м. С. С.) не се приемат безрезервно и буквално – запазват се някои характерни за българската архитектура особености (като напр. скатните покриви). Други се трансформират с оглед на социалната характеристика на българското семейство и бит: вестибюлната система са задържа сравнително дълго време, запазват се складовите площи в тавани и зимници, процъфтява кооперативното строителство, което е едно отражение на неотпадналата традиция на българите и др.“

Справката за научните приноси в дисертационния труд е направена коректно. Изтъкнато е че направеният в текста анализ доказва тезата за влиянието на европейския модернизъм върху архитектурата в България, като успоредно с това е изяснена ролята на националните български традиции и практики. Наред с всичко това, в този научен труд е изведен и систематизиран важен визуален и архивен материал. Той е свързан с изясняването и документирането на творчеството на редица важни за българската култура архитекти, както и с фотодокументирането и съставянето на албум със сгради от различни десетилетия, намиращи се в различни части на страната. Направен е анализ на композиционната структура на ключови за българския модернизъм сгради и архитектурни

ансамбли. Обектите са разгледани като обособени творби, но и като част от историко-архитектурния процес и начинът, по който се вписват в урбанистичната структура. Всичко това това говори за съвместно извършена работа от страна на докторанта.

В заключение, може с основание да се каже, че пред нас е дисертационен труд, съдържащ в себе си много фактология, но който преди всичко е коректен като научна интерпретация и притежава ред категорични приноси. Поради това убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Боряна Вълчанова образователната и научна степен „доктор”.

проф. д. изк. Свилен Стефанов

15. 01. 2016 г.